

Spis treści

Od redaktorów 7

Wokół prozy. Historia i literatura

Tomasz Ceran

Nazizm i „pocziwi piwosze”

Wątki historyczne w powieści *Klatka* Kazimierza Kummera 13

Marek Kurkiewicz

„...turkoczą tabory, dudnią czołgi...” Tropy audytywne

pierwszych dni wojny w *Klatce* Kazimierza Kummera 25

Zuzanna Guty

Proza Kazimierza Kummera

w świetle problematyki aksjologicznej 41

Lech Giemza

Kazimierz Kummer: proza jednak nie hłaskoidalna 63

Beata Tułodziecka

O twórczości Kazimierza Kummera jako życiopisaniu 73

Aneta Wójciszyn-Wasil

Dziennikarz jako bohater prozy Kazimierza Kummera 85

Radio, archiwalia i edytorstwo

Marek Rzepa

Kazimierza Kummer w Rozgłośni Bydgoskiej Polskiego Radia 99

Dorota Niedziałkowska

Nieznane archiwalia Kazimierza Kummera 105

Anna Domalanus

Dokumenty studenckie literatów w Archiwum
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu 135

Dyskusja panelowa

Aktualność prozy Kazimierza Kummera

(Włodzimierz Jastrzębski, Marek Kurkiewicz, Aleksander Madyda,
Dorota Niedziałkowska, Michał Tabaczyński, Aneta Wójciszyn-Wasil) 147

Teksty Kazimierza Kummera

Wybór młodzieńczej publicystyki 163

Pamiętaj synu 179

Bajki 201

Wywiady

„Straciłam dla niego głowę”

Wywiad z Jolantą Kummer-Meloch, żoną pisarza 221

„Pamięć o Ojcu”

Wywiad z Piotrem Kummerem, synem pisarza 233

„Był dla mnie autorytetem”

Wywiad z Zygmuntem Kummerem, bratem pisarza 235

Noty o autorach 239

Wykaz skrótów 243

Spis ilustracji 245

Indeks nazwisk 247

Od redaktorów

16 lipca 2017 roku minęła pięćdziesiąta piąta rocznica śmierci Kazimierza Kummera (1934–1962), utalentowanego, tragicznie zmarłego pisarza oraz dziennikarza prasowego i radiowego. Kummer urodził się w Dąbrówce pod Tucholą, maturę zdawał w Chojnicach, po studiach na poznańskiej polonistyce wrócił do Bydgoszczy. Był korespondentem poznańskiego tygodnika studentów „Wyboje”, współpracował z gazetami bydgoskimi: „Tygodnikiem Zachodnim”, „Spojrzeniami” oraz „Pomorzem”; od 1959 roku zatrudniony był w Rozgłośni Bydgoskiej Polskiego Radia jako redaktor audycji literackich.

Już jako licealista Kazimierz publikował na łamach „Gazety Pomorskiej” i „Chłopskiej Drogi” reportaże z życia powiatu i miasta. Określenia „dziennikarska febra” użył on sam w dzienniczku z młodości, cytowanym przez Michała Misiornego, na określenie pasji, która ukierunkowała jego życie zawodowe¹. Jako prozaik Kummer debiutował w 1955 roku pod pseudonimem Ryszard Remuk na łamach „Wrocławskiego Tygodnika Katolickiego”. Publikował przede wszystkim krótkie formy, głównie opowiadania na tematy społeczno-obyczajowe. Jego proza porównywana bywa do pisarstwa Ernesta Hemingwaya, Louis-Ferdinanda Céline’a i Franza Kafki, zaś z polskich autorów – do Marka Hłaski, Andrzeja Bursy czy Tadeusza Borowskiego. *Klatka*, nagrodzona w konkursie Wydawnictwa Morskiego w Gdyni, wydana pośmiertnie w 1962 roku, przez niektórych uznawana jest za jedną z najwybitniejszych polskich powieści o Wrześniu '39. Utwór osnuty został na kanwie bydgoskiej krwawej niedzieli oraz

1 M. Misiorny, *O Autorze „Klatki”*, w: K. Kummer, *Namiętności*, Gdańsk–Bydgoszcz 1972, s. 8.

losów Kazimierza Zabłockiego, szanowanego obywatela Chojnic. Powieść Kummera nie jest jednak pamiętnikiem ani zbeletryzowanym reportażem historycznym. Najciekawsze w niej wydaje się studium psychologiczne człowieka uwięzionego i upodlonego, sprowadzonego do roli kozła ofiarnego, zniszczonego przez kłamliwą propagandę.

Poniższa książka zbiera materiały z ogólnopolskiego sympozjum naukowego *Kazimierz Kummer. Literatura i „dziennikarska febra”* oraz panelu dyskusyjnego, które odbyły się w Bydgoszczy 17 listopada 2015 roku pod honorowym patronatem Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego Piotra Całbeckiego oraz Prezydenta Bydgoszczy Rafała Bruskiego. Na prośbę Wydawnictwa Episteme rolę gospodarza wydarzenia zgodziła się przyjąć Pracownia Najnowszej Literatury Polskiej i Krytyki Literackiej Instytutu Filologii Polskiej i Kulturoznawstwa UKW Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. W organizację włączone były także: Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Miejskie Centrum Kultury w Bydgoszczy. Wspomnieć trzeba również bezcenną pomoc Pani Jolanty Kummer-Meloch i Rodziny Kazimierza Kummera.

Większość tekstów naukowych znajdujących się w poniższej publikacji została wygłoszona w formie referatów podczas wspomnianego sympozjum, natomiast tekst Lecha Giemzy powstał po spotkaniu promocyjnym *Kummer. Odnalezione* w Polskim Radiu Lublin 20 października 2015 roku, współorganizowanym przez Wydawnictwo Episteme i Polskie Radio Lublin.

Książka, w partii badawczej, podzielona została na dwie części. Pierwsza traktuje o historii i literaturze – badacze monitorują wybrane utwory ze spuścizny Kummera pod różnymi kątami – Tomasz Ceran eksponuje historyczne aspekty *Klatki*, Marek Kurkiewicz, na przykładzie tego samego utworu, pokazuje, jak doskonałą wrażliwością akustyczną charakteryzował się bydgoski pisarz. Artykuł Lecha Giemzy ma charakter polemiczny – wbrew sugestiom innych badaczy podkreśla, iż wpływ stylu Marka Hłaski na Kummera wcale nie był tak wyraźny, jak się wydaje. Zuzanna Gutyczyta tę prozę pod kątem obecnych w niej pierwiastków aksjologicznych, Beata Tułodziecka wskazuje na związki prozy pisarza z jego biografią, używając do tego terminu „życiopisanie”, wymyślonego wiele lat temu przez Henryka Berezę (*notabene* na określenie prozy właśnie Hłaski). Aneta Wójciszyn-Wasil idzie natomiast tropem literackiego motywu dziennikarza, wskazując, jak często trafiał on na karty utworów Kummera. Ten ostatni szkic stanowi swoisty pomost pomiędzy pierwszą a drugą częścią książki, w której scharakteryzowana zostaje sylwetka Kummera jako dziennikarza. Marek Rzepa pokazuje go jako radiowca, Dorota Niedziałkowska – młodego, uczącego się dopiero zawodu, dziennikarza prasowego. Tę część książki zamyka artykuł dotyczący archiwaliów, autorstwa Anny Domalanus, z którego dowiadujemy się o losach Kummera podczas studiów w Poznaniu.

Odsyłacze do powieści i opowiadań Kummera we wszystkich artykułach mają postać skrótu tytułu utworu (zob. Wykaz skrótów) wraz z numerem strony. Cytaty lokowano w edycji z 2015 roku², kiedy autorzy korzystają z innych wydań, informują o tym w przypisach dolnych.

W książce znalazł się również zapis dyskusji panelowej, poświęconej Kummerowi, a dokładnie problemowi aktualności jego prozy. Wzięli w niej udział literaturoznawcy, kulturoznawcy, historycy, dziennikarze, dzięki czemu możliwe było podjęcie próby określenia żywotności pisarstwa tego autora na różnych płaszczyznach, widzianej z różnych perspektyw.

Swoistym dopełnieniem publikacji jest *Aneks*, w którym umieszczone zostały nieznanne utwory Kazimierza Kummera: wybór młodzieńczej publicystyki, opowiadanie z czasów studenckich, bajki; a także wywiady z jego rodziną. Zarówno autorskie publikacje Kummera, jak i głosy jego bliskich wydają się świetnie uzupełniać obraz pisarza prezentowany w analizach naukowych. Pozwalają spojrzeć na autora *Klatki* nieco szerzej, widzieć w nim pisarza, dziennikarza, ale też człowieka, żyjącego w trudnych czasach, podejmującego różne wyzwania, dokonującego wyborów, które rzutowały nie tylko na jego życie.

Chcieliśmy przywrócić literaturze i kulturze polskiej prozę i postać Kummera. Celem sympozjum, dyskusji, wreszcie poniższej publikacji było zarówno wydobywanie faktów dotyczących biografii twórcy, jak i refleksja (literaturoznawców, badaczy radia i mediów) nad jego pisarstwem. Dążyliśmy do tego, by dorobek ten zaistniał w świadomości czytelniczej nie tylko specjalistów czy regionalistów, ale by zainteresował miłośników wartościowej, niekomercyjnej literatury. Mamy nadzieję, że próba odkrycia wartości artystycznych i poznawczych opowiadań i słuchowisk oraz powieści tego autora powiodły się – co zresztą ocenią sami czytelnicy.

Na koniec dodajmy jeszcze, że publikacja poświęcona Kazimierzowi Kummerowi jest książką otwierającą cykl „Studia o literaturze bydgoskiej”, w którym zamierzamy prezentować pisarzy związanych z miastem, przybliżyć ich biografie i dokonania. Założeniem inicjowanej serii wydawniczej jest z jednej strony potwierdzenie znaczenia artystów, którzy przez lata współtworzyli środowisko literackie Bydgoszczy, z drugiej zaś przypomnienie tych nieco zapomnianych. Adam Grzymała-Siedlecki, Tadeusz Nowakowski, Kazimierz Hoffman, Jerzy Sulima-Kamiński – to tylko kilku najbardziej znanych twórców, z pewnością na taką pamięć zasługujących. A było ich więcej...

2 K. Kummer, *Opowiadania i słuchowiska. Klatka*, wstęp T. Burek, oprac. edytorskie D. Niedzialkowska, Lublin 2015.